

<https://doi.org/10.15407/sofs2025.04.023>
УДК 001.9:303.425.6 (477)

С.В. ЗАЄЦЬ, кандидат економічних наук, доцент, начальник відділу
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
вул. Митрополита Василя Липківського, 36, Київ, 03035, Україна;
доцент кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська Академія»
вул. Сковороди 2, Київ, 04070, Україна
e-mail: zaec.stat@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6133-1087>

ДОВІРА ДО ВЧЕНИХ У ВИМІРІ МІЖНАРОДНИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ ОПИТУВАНЬ

У статті викладено результати міжнародних і національних опитувань щодо рівня довіри суспільства до вчених. Новизна дослідження полягає у комплексному аналізі показників довіри до науковців в Україні у контексті регіональних відмінностей та впливу кризових явищ (пандемії та повномасштабної війни), а також у виявленні унікальних для українського суспільства чинників довіри / недовіри. Систематизовано різні підходи до вимірювання соціального капіталу науки, рівня довіри до науки в міжнародному та національному контекстах. Аналіз виконано з використанням компаративного підходу, який поєднує кількісний аналіз соціологічних даних з якісним осмисленням суспільного контексту. Джерелами аналізу є результати міжнародних досліджень громадської думки Wellcome Global Monitor (2018), Manu Labs «Довіра до науки та популізм, пов'язаний з наукою» (TISP), а також опитування Pew Research Center (2024). Аналіз Wellcome Global Monitor (2018) показав, що в Україні рівень довіри до вчених виявився подібним до середнього в світі. За результатами аналізу TISP виявлено, що респонденти з України підтримують спілкування вчених із громадськістю та необхідність донесення наукових висновків до політиків, проте значна їх частина висловлюєть-

Цитування: Заєць С.В. Довіра до вчених у вимірі міжнародних і національних опитувань. *Наука та наукознавство*. 2025. № 4 (130). С. 23—48. <https://doi.org/10.15407/sofs2025.04.023>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ся проти активного залучення учених до політичного процесу; це свідчить, що в українському суспільстві комунікація науковців з громадськістю та політиками сприймається більш позитивно ніж їх активне втручання у політику. Особливу увагу приділено опитуванню «Соціальні виміри суспільства» Інституту соціології НАН України за період 2015—2019 рр. Виявлено помірний, але нестабільний рівень довіри до вчених в Україні до початку повномасштабної війни, а також значну частку респондентів з невизначеною позицією в цьому питанні. Доведено, що довіра до вчених в Україні до 2019 р. була однією з найвищих серед усіх інститутів суспільства, випереджаючи ЗМІ, політиків та правоохоронні органи. Підкреслено, що висока довіра до науковців створює підґрунтя для їхньої ключової ролі у формуванні державної політики та подоланні суспільних викликів. Розкрито значення моніторингових опитувань довіри до вчених в Україні для розроблення ефективних стратегій наукової комунікації в умовах війни та повоєнного відновлення. Обґрунтовано необхідність проведення нових комплексних опитувань з урахуванням регіональних особливостей, впливу дезінформації та диференціації довіри до різних галузей науки.

Ключові слова: соціальний капітал науки, довіра громадськості до науки, довіра до вчених, дослідження Wellcome Global Monitor, індекс довіри до вчених, науковий популізм, участь учених у політичному процесі, комунікація між ученими і громадськістю.

Вступ. Науковці у сучасному світі відіграють вирішальну роль у пошуку рішень нагальних суспільних проблем, тому високий рівень суспільної довіри до вчених набуває життєво важливого значення для розвитку будь-якої нації. Дефіцит такої довіри здатен значно уповільнити, або унеможливити, або ускладнити реалізацію науково обґрунтованих рішень щодо охорони здоров'я, енергетики, подолання бідності, обороноздатності, нових технологій. Низька довіра до вчених сприяє поширенню дезінформації та псевдонауки, падінню інтересу до STEM-освіти і скороченню фінансування науки, підриву соціальної єдності. Деякі вчені та експерти дійшли висновку, що довіра суспільства до науки в багатьох країнах падає [1—3]. Яскравим прикладом цього слугує пандемія Covid-19: наукові рекомендації щодо масок, вакцин, карантину часто ставали предметом політичних дебатів, а не об'єктивних наукових обговорень.

В Україні пандемія Covid-19 та повномасштабне збройне вторгнення РФ стали суворим випробуванням для суспільства та його інституцій, зокрема науки. Ці події виявили як слабкі місця, так і нерозкритий потенціал української наукової спільноти та її взаємодії з громадськістю. Війна кардинально змінила фокус суспільства та науки: на перший план вийшли прикладні дослідження і розробки, що мають безпосереднє значення для оборони та виживання країни.

Зараз перед науковою спільнотою постає вкрай важливе завдання подолання викликів, пов'язаних зі зниженням довіри громадськості до

науки, посиленням академічної самоцензури та зростанням комерціалізації вищої освіти. Високий рівень довіри до науки та вчених є одним із чинників державної підтримки наукових досліджень та залучення молоді до наукової кар'єри. Це вимагає від науковців активного захисту істини на засадах міжнародної співпраці, цілеспрямованого використання результатів досліджень, присвячених питанням довіри до вчених, для забезпечення всебічного та сталого розвитку науки.

Аналіз досліджень і публікацій. Довіра до науки, як свого часу продемонстрував П'єр Бурдьє [4], — це фактично *соціальний капітал науки*, наявність якого є потужним фактором її розвитку, хоча визначення кількісних показників для його оцінювання є доволі проблематичним [5, 6].

Попри складності з кількісним вимірюванням соціального капіталу науки (що уособлює місце науки в суспільній свідомості, авторитет в очах соціуму, традиції та досвід взаємодії вчених із суспільством і органами державного управління), його якісна характеристика залишається актуальною і слугує каталізатором для перетворення наукових результатів на реальні ресурси, як-то бюджетне фінансування, гранти на дослідження, а також сприяє формуванню інноваційної культури та прискоренню інноваційного розвитку економіки.

За оцінками українських авторів [5, 6], у першій половині ХХ століття, коли нарощувався потенціал науки в Україні, її авторитет у суспільній свідомості також зростав. Професія вченого, особливо у природничих і технічних науках, була надзвичайно престижною та популярною. З початку 1990-х рр. в Україні спостерігалася низка негативних явищ, що призвели до значного знецінення соціального капіталу науки: різке зниження соціального статусу вченого, спричинене низьким рівнем оплати праці; падіння попиту на наукові розробки на тлі економічної кризи; поширення клерикалізму та псевдонауки у медіапросторі, що негативно вплинуло на суспільну свідомість; звуження каналів комунікації науки із суспільством, зокрема зменшення кількості науково-популярних видань і скорочення присутності вчених у радіо- та телебаченні; нехтування нормами наукової етики та ін.

В останні десятиліття окремі подібні тенденції зафіксовано на міжнародному рівні. З метою посилення соціального капіталу науки міжнародна спільнота стала активно розробляти методології моніторингу та аналізу суспільного сприйняття науки, що розглядається як критична передумова для забезпечення сталого розвитку та підвищення здатності соціуму ефективно реагувати на глобальні виклики. До ключових відомих проєктів у цій сфері належать *Wellcome Global Monitor*, *Eurobarometer*, дослідження *Pew Research Center*, *Edelman Trust Barometer* та ін. Ґрунтовні публікації з аналізом даних опитувань громадської думки та стратегій підвищення довіри до науки надано в [7—9].

На думку Т.О. Петрушиної [10], розуміння загальних уявлень людей щодо ролі науки в суспільстві, престижу професії науковця, довіри до вчених має дуже важливе значення. Проте вона вважає, що для забезпечення ефективного діалогу влади і науки цільовою аудиторією для соціологічних опитувань з більшості питань розвитку науки мають бути експерти. Експертне опитування, проведене Т.О. Петрушиною у 2016 р. серед вітчизняних та іноземних науковців, виявило низький рівень розуміння ролі науки в українському суспільстві. Експертна оцінка цього рівня становила 3,8 бала за 10-бальною шкалою, де 1 бал відповідає повному нерозумінню ролі науки, а 10 балів — цілковитому розумінню.

У вересні 2017 р. соціологічною групою «Рейтинг» на замовлення Громадської спілки «Форум Українського Партнерства» проведено опитування працівників наукових установ Дніпра, Києва, Львова, Одеси та Харкова; 64 % респондентів повідомили, що ситуація в українській науці погіршується¹. Результати опитування студентів кількох закладів вищої освіти України підтвердили існування високого рівня довіри до науки з боку молоді, який значно перевищує довіру до засобів масової інформації та органів державної влади, поступаючись лише довірі до сім'ї [11].

С. Сальнікова, О. Мурадян, М. Сидорова [12] розглянули низку індексів, які є значимим джерелом макросоціальних показників у соціології, зокрема Індекс довіри до вчених (*Trust in Scientists Index*), розраховуваний *Wellcome Global Monitor* від *Gallup* та *Wellcome Trust*. Н. Бороздих [13] проаналізувала в глобальному розрізі результати соціологічного дослідження в рамках проєкту *TISP Many Labs* («Довіра до науки та науковий популізм») та акцентувала увагу на необхідності здійснення подальших масштабних досліджень.

Утім, бракує актуальних вітчизняних публікацій, присвячених аналізу рівня довіри суспільства до вчених. Наявні доробки недостатньо охоплюють цю масштабну і різнопланову тему і не дають відповіді на всі пов'язані з нею запитання, зокрема щодо регіональних відмінностей у довірі, впливу інформаційного простору (зокрема соціальних мереж і «фейкових новин») на сприйняття науки, взаємозв'язку між рівнем довіри до вчених та готовністю населення підтримувати наукові дослідження чи впровадження наукових розробок у повсякденне життя. Також залишаються малодослідженими питання довіри до різних галузей науки (наприклад, до медицини, екології, гуманітарних наук) та динаміки цієї довіри в умовах суспільних криз, як-от пандемія чи повномасштабна війна. Недостатньо вивченим є й питання про те, як різні демографіч-

¹ Стан української науки: думки вчених (жовтень 2017). URL: <https://www.ratinggroup.ua/news/sostoyanie-ukrainskoy-nauki-mnenie-uchenyh> (дата звернення: 20.07.2025).

ні групи (вікові, освітні, соціально-економічні) формують власне ставлення до наукової спільноти та які чинники є вирішальними для підвищення або зниження їхньої довіри.

Новизна постановки проблеми та отриманих результатів. Враховуючи брак системного аналізу даних про довіру до вчених в Україні, наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі та зіставленні міжнародних (за даними *Wellcome Global Monitor*, *TISP Many Labs* та ін.) і вітчизняних соціологічних досліджень щодо довіри до науки. Це дало змогу виявити ключові тенденції динаміки рівня довіри в Україні та її особливості в контексті загальносвітових трендів.

Мета статті — узагальнити результати оцінювання рівня довіри суспільства до вчених у світі та Україні, виявити ключові чинники формування довіри, надати обґрунтовані й адаптовані до українських реалій рекомендації щодо підвищення довіри до науковців, покращення наукової комунікації та протидії дезінформації.

Методи дослідження та джерельна база. У процесі виконання роботи використано методи аналізу, синтезу та узагальнення наукових джерел інформації, що уможливило систематичне подання в табличній та графічній формі матеріалів міжнародних і вітчизняних опитувань з питань визначення рівня довіри до вчених. Джерельну базу дослідження склали багаторічні опитування Інституту соціології НАН України, міжнародні звіти з проведення опитувань та наукові публікації вітчизняних і зарубіжних фахівців, які надали змогу виявити спільні закономірності та особливості, властиві Україні.

Викладення основного матеріалу та обговорення результатів. У статті розглянуто репрезентативні опитування, де присутні показники України або ті, що становлять науковий інтерес, оскільки вони надають різні підказки щодо того, як можна виявити рівень довіри громадськості до вчених і науки. Обрано міжнародні, національні опитування та опитування у США. Докладну інформацію про більш широке коло опитувань, зокрема у кількох європейських країнах, наведено у табл. 1. Інформація дає змогу окреслити глобальні тенденції щодо довіри до науки та вчених, а також виявити певні прогалини у вітчизняних дослідженнях. Дані *Wellcome Global Monitor*, *Edelman Trust Barometer*, *Pew Research Center* та інших досліджень демонструють переважно високий рівень довіри до науковців у світі, натомість українські показники, доступні до 2019 р., є помірними. Цей огляд опитувань дає орієнтир для подальшого аналізу.

Для з'ясування рівня довіри до вчених в Україні порівняно з глобальними та регіональними тенденціями особливе значення має дослідження *Wellcome Global Monitor*, оскільки дає змогу виявити спільні закономірності й унікальні особливості у чинниках, що формують став-

Таблиця 1. Інформація про міжнародні та національні опитування щодо довіри населення до науки та вчених

Назва опитування	Організація, країна	Терміни збирання даних	Респонденти (останній раунд опитування)	Основні результати останнього раунду опитування з питань рівня довіри до вчених
Wellcome Global Monitor (частина опитування Gallup World Poll)	Благодійний фонд Wellcome Trust. The Gallup Organization Ltd, Велика Британія	Вересень 2017 р. — жовтень 2018 р., заплановано у 2026 р.	140 тис. осіб у 140 країнах	72 % людей у світі довіряють вченим
Репрезентативне опитування «Соціальні виміри суспільства»	Інститут соціології НАН України	Щорічно у 2015—2019 рр.	1800 осіб дорослого населення	Середній бал рівня довіри до вчених — 3,46 за 5-бальною шкалою
Глобальний дослідницький проєкт «Довіра до науки та попультизм, пов'язаний з наукою» (Trust in Science and Science-Related Populism, TISP Many Labs)	Швейцарський федеральний технологічний інститут (м. Цюрих, Швейцарія)	Листопад 2022 р. — серпень 2023 р.	71 922 осіб з 68 країн	Середній рівень довіри до вчених у всьому світі — 3,62 за 5-бальною шкалою
Науковий барометр. Репрезентативне опитування населення з питань науки та досліджень (Project Lead science barometer. Wissenschaftsbarometer)	Наукова комунікаційна організація Wissenschaft im Dialog («Наука в діалозі»), Німеччина	Регулярно з 2014 р., 27—30 липня 2024 р.	1005 осіб	55 % респондентів повністю або частково довіряють науці та дослідженням
Барометр науки в Ірландії (Science in Ireland Barometer)	Qualia Analytics, Науковий фонд Ірландії (Science Foundation Ireland)	13 липня — 13 вересня 2020 р.	1018 осіб	85 % респондентів повністю або частково довіряють науці та дослідженням
Євробарометр. Знання та ставлення європейських громадян до науки і технологій	Компанія Verian Brussels (раніше Kantar Public) на замовлення Європейської комісії	EBS 225 (2005), EBS 340 (2010), EBS 401 (2013), EBS 516 (2021),	34 207 осіб з 27 країн-членів ЄС і 8 країн, що не входять до ЄС	53 % респондентів згодні з тим, що немає іншого виходу, як довіряти керівникам нау-

Довіра громадян до вчених і думки щодо їхньої ролі у політичному процесі	Дослідницький центр П'ю (<i>Pew Research Center</i>), США	EBS 557 (12 вересня — 10 жовтня 2024 р.) Щорічно з 2015 р., 21—27 жовтня 2024 р.	9593 осіб дорослого населення	Загальний рівень довіри (значної та достатньої) склав 76 %	ково-технологічного сектору
Барометр довіри Едельмана (<i>Edelman Trust Barometer</i>)	Компанія <i>Daniel J. Edelman Holdings, Inc.</i> , США	Щорічно з 2001 р., 25 жовтня — 16 листопада 2024 р.	28 країн, 33 000+ респондентів, 1 150+/- респондентів в межах однієї країни	77 % респондентів довіряють ученим (27 країн без Швеції)	
VA Barometer	<i>Public & Science Sweden</i> , Швеція	Щорічно з 2002 р., 2024 р.	1009 осіб віком від 16 до 74 років	86 % респондентів мають високий рівень довіри до дослідників в університетах, 56 % — до дослідників у компаніях	

Джерело: узагальнено автором за даними: Wellcome Trust, The Gallup Organization Ltd. (2019). *Wellcome Global Monitor, 2018*. Data collection. 2nd Edition. UK Data Service. <http://doi.org/10.5255/UKDA-SN-8466-2>; Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Збірник наукових праць Інституту соціології НАН України. 2019. Вип. 6 (20). 517 с. URL: <https://isnasu.org.ua/assets/files/monitoring/mon2019.pdf> (дата звернення: 21.06.2025) [9, 14]; Wissenschaftsbarometer. URL: <https://wissenschaft-im-dialog.de/projekte/wissenschaftsbarometer/#ubersicht> (дата звернення: 27.06.2025); Science Barometer 2024. URL: https://wissenschaft-im-dialog.de/documents/418/WIBA_2024_20250320_E_digital.pdf (дата звернення: 27.06.2025); SFI Science in Ireland Barometer. 2020 Research Report. URL: <https://www.sfi.ie/engagement/xixent/barometer/SFI-Science-in-Ireland-Barometer-2020-Research-Report.pdf> (дата звернення: 27.06.2025); 2020 SFI Barometer Final Research Report (Phase II). 23 November 2021. Prepared by: Qualia Analytics Research Department. URL: [https://www.sfi.ie/engagement/barometer/SFI-Barometer-Phase-2-\(6\).pdf](https://www.sfi.ie/engagement/barometer/SFI-Barometer-Phase-2-(6).pdf) (дата звернення: 27.06.2025); European citizens' knowledge and attitudes towards science and technology. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3227> (дата звернення: 28.06.2025); Tysonand A., Kennedy B. Public Trust in Scientists and Views on Their Role in Policymaking. 2024. URL: https://www.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/20/2024/11/PS_2024.11.14_trust-in-science_REPORT.pdf (дата звернення: 28.06.2025); 2025 Edelman Trust Barometer. Global Report Trust and the Crisis of Grievance. URL: https://www.edelman.com/sites/g/files/aatuss191/files/2025-01/2025%20Edelman%20Trust%20Barometer%20Global%20Report_01.23.25.pdf (дата звернення: 28.06.2025); VA Barometer 2024/25 — VA Report 2024:4. URL: https://veteransaffairs.gov/vacontent/uploads/2025/02/varapport2024_4-English.pdf (дата звернення: 28.06.2025).

лення до науки. *Wellcome Global Monitor* у 2018 р.², як перше глобальне дослідження ставлення громадськості до науки та охорони здоров'я, сформувало уявлення про взаємозв'язок між наукою та суспільством у всьому світі. На підставі отриманих результатів обчислено Індекс довіри до вчених (*Trust in Scientists Index*), згідно з яким 72 % людей у світі довіряли вченим, з-поміж них 54 % мали середній рівень довіри до вчених, трохи менше 18 — високий, 14 — низький; 13 % опитаних не висловили думку щодо більшості окремих запитань, поставлених для розрахунку індексу. Понад половини (57 %) респондентів повідомили, що вони дуже небагато знають про науку.

Сприйняття довіри до вчених, на думку дослідників *Wellcome Global Monitor*, пов'язане з важливою соціальною та економічною тенденцією, яка впливає на багато країн світу, — зростанням нерівності доходів. Статистичний аналіз показав, що суспільства з більшою економічною нерівністю (незалежно від рівня багатства чи розвитку) зазвичай мають нижчу довіру до вчених.

Індекс довіри до вчених у *Wellcome Global Monitor* розраховують на індивідуальному рівні, спочатку шляхом оцінювання рівня довіри, висловленої особою в кожному з основних питань опитування. Відповідь «велика довіра» оцінюють у чотири бали, «деяка» — в три, «невелика» — в два, «відсутня» — в один бал. Відповіді, які не вказували на думку (наприклад, «не знаю»), не вважалися валідними для цього аналізу і не оцінювалися. Лише респонденти, які дали валідну відповідь принаймні на три з п'яти питань опитування, отримали загальний бал за індексом, який є простим середнім значенням їхніх балів. Індекс має діапазон від одного до чотирьох. Респондентів класифіковано за одним із трьох рівнів довіри: високий (діапазон індексів — від 3,5 до 4), середній (від 2,5 до 3,5), низький (від 1 до нижче 2,5) залежно від їхнього загального бала в індексі.

У регіональному розрізі найбільша частка населення з високим рівнем довіри до вчених мешкає в Австралії та Новій Зеландії, Північній Європі та Центральній Азії, де вони становлять близько третини населення. Менш ніж кожна десята людина в цих регіонах мала низький рівень довіри до вчених (рис. 1). Низька довіра до вчених найчастіше зустрічалася в Центральній Африці, Південній Африці та Південній Америці (де низький рівень довіри мав майже кожен третій). У Центральній Америці та Мексиці 27 % опитаних мали низький рівень довіри до вчених — частка осіб із низькою довірою перевищує удвічі частку

² *Wellcome Global Monitor*, 2018. Data collection. Wellcome Trust, The Gallup Organization Ltd., 2019. 2nd edition. UK Data Service. <http://doi.org/10.5255/UKDA-SN-8466-2>

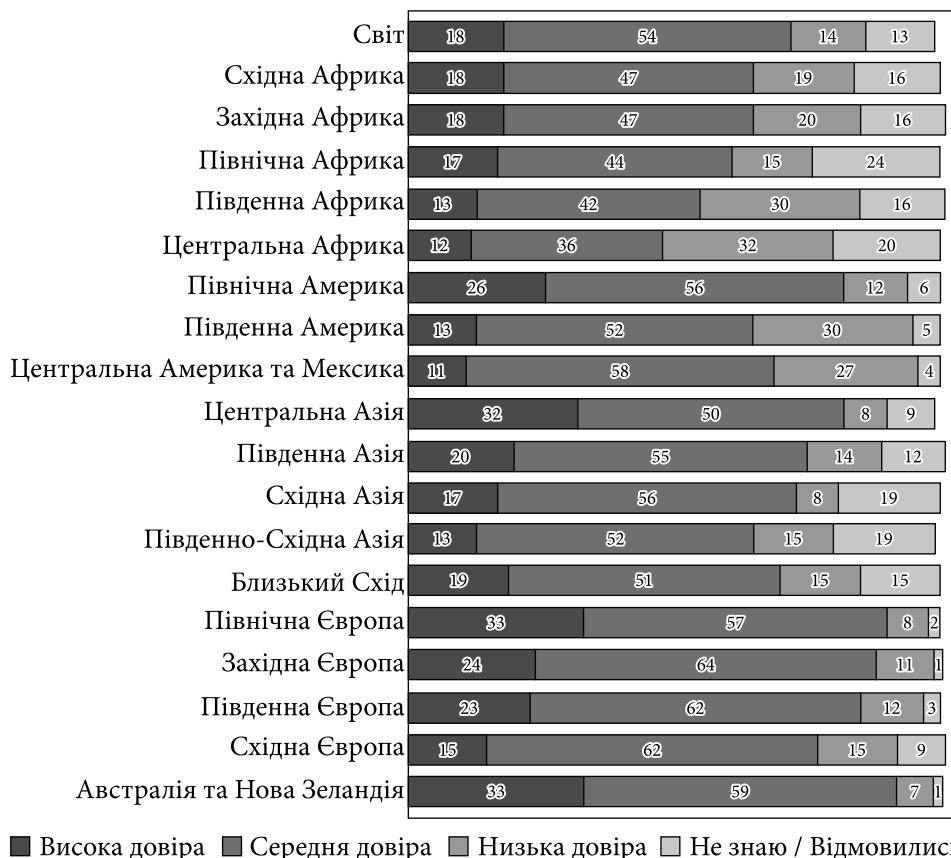

Рис. 1. Індекс довіри до науковців згідно з дослідженням *Wellcome Global Monitor* за регіонами

Джерело: побудовано автором за даними Wellcome Global Monitor. URL: <https://wellcome.org/reports/wellcome-global-monitor/2018/chapter-3-trust-science-and-health-professionals#Thedevelopment> (дата звернення: 01.07.2025).

осіб з високою довірою. Мешканці цих регіонів також є одними з найменш схильних вірити, що наука приносить користь їм особисто або більшості громадян у їхньому суспільстві.

Одинадцять із 19 країн, де понад 30 % респондентів висловлюють «високий» рівень довіри до вчених, знаходяться в Європі. Узбекистан, Бельгія і Таджикистан мають найвищу частку осіб, які мають «високий» рівень довіри до вчених (рис. 2).

В Україні рівень довіри до вчених згідно з дослідженням *Wellcome Global Monitor* виявився подібним до середнього в світі: 18 % респондентів мали високу довіру, 54 % — середню. Однак помітна їх частина (17 %) все ще мала дуже низьку довіру, 10 % опитаних утримались від відповіді.

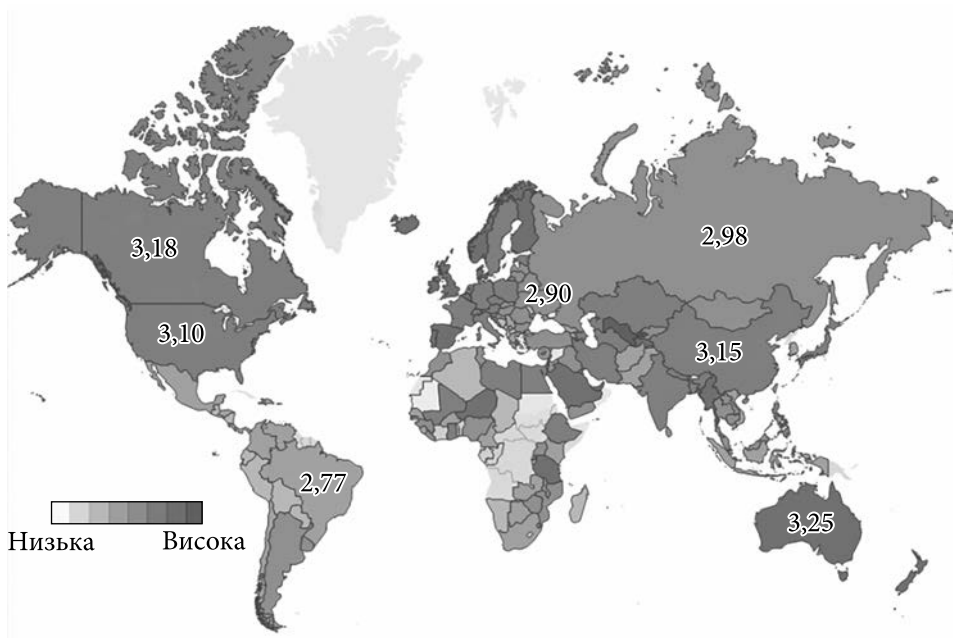

Рис. 2. Карта країн за середнім показником індексу довіри до вчених згідно з дослідженням *Wellcome Global Monitor*

Джерело: Wellcome Global Monitor. URL: <https://wellcome.org/reports/wellcome-global-monitor/2018/chapter-3-trust-science-and-health-professionals#Thedevelopment> (дата звернення: 01.07.2025).

Дослідження *Wellcome Global Monitor* дало змогу виділити два фактори, пов'язані з довірою до вчених: освіта громадян та їхня довіра до національних інституцій. Вивчення науки спочатку в школі, а потім на вищих рівнях освіти виявилось одним із найбільш значущих чинників підвищення рівня довіри до науки. Опитування також показало, що рівень довіри громадян до національних інституцій — уряду, судової системи та армії — є добрим передвісником їхнього рівня довіри до науки.

Продовжуючи аналіз глобальних тенденцій, варто звернути увагу також на результати глобального дослідження *Many Labs* «Довіра до науки та популізм, пов'язаний з наукою» (*TISP*) [9, 14], яке розширює розуміння довіри до науки на тлі зростання популістських настроїв і поляризації суспільства. Це дослідження надає цінні ідеї щодо того, як політичні переконання та ідеологічні розбіжності можуть впливати на сприйняття наукових фактів та авторитету вчених.

Нове міжнародне опитування щодо довіри громадськості до науки проведено представниками Гарвардського та Цюріхського університету разом із 241 дослідниками зі 169 установ світу за фінансової під-

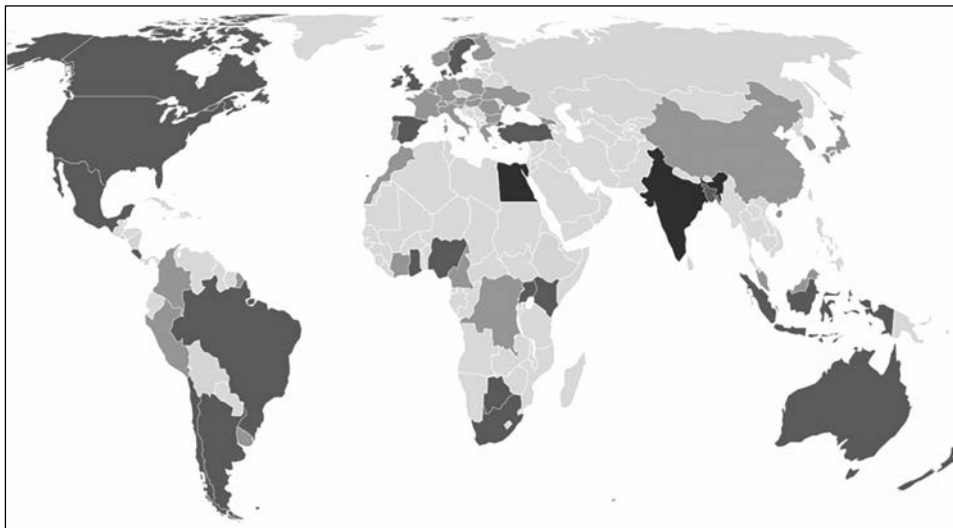
тримки Швейцарського національного наукового фонду [9]. В опитуванні взяли участь 71 922 респонденти з 68 країн. Кількість опитаних за країнами (*n*) коливалася від 312 до 8014 осіб. Стандартні помилки на рівні країни коливалися в середньому від 0,008 до 0,133. Дані зібрано в період з листопада 2022 по серпень 2023 р. за квотними вибірками, зваженими відповідно до національного розподілу за віком, статтю та рівнем освіти, а також розміром вибірки країни; опитування охоплює 31 % країн світу, які разом складають 79 % світового населення у всіх населених регіонах світу, за винятком Африки на південь від Сахари, Близького Сходу та Північної Африки, де охоплення нижче (21 і 14 % відповідно). Включені до опитування країни представляють 42 % країн із високим доходом, 32 — із доходом вище середнього, 26 — із доходом нижче середнього та 11 % — країн із низьким доходом (згідно з класифікацією Світового банку).

Опитування спрямоване на оцінювання: довіри людей до науки та вчених; популістського ставлення до науки; уявлення про роль науки в суспільстві, у політичному процесі та в повсякденному житті; використання медіа та комунікаційної поведінки, пов'язаної з наукою; ставлення до зміни клімату та підтримки екологічної політики; особистісних рис, політичних і релігійних поглядів, демографічних характеристик респондентів. Довіру до науковців вимірювали за допомогою 12 запитань за чотирма вимірами надійності: сприйнята компетентність, доброзичливість, чесність і відкритість.

У всіх країнах світу респонденти сприймали вчених як таких, що мають високу компетентність (середнє значення 4,02; стандартне відхилення 0,71). На думку опитаних, вчені мають помірну чесність (3,58; 0,78) і доброзичливі наміри (3,55; 0,82). 57 % вважали, що більшість учених є чесними (11 % — що вони нечесні, і 31 % обрали середину шкали), 56 % — що більшість учених стурбована добробутом населення (15 % — що не стурбована, 29 % обрали середину шкали). Відкритість науковців до зворотного зв'язку виявилась дещо нижчою (середнє значення 3,33; стандартне відхилення 0,86), а 42 % опитаних вважали, що науковці звертають багато або дуже багато уваги на думку інших. Загалом 75 % погоджувалися, що наукові методи дослідження є найкращим способом з'ясувати правду чи хибність чогось.

У межах цього опитування розраховано коефіцієнт кореляції між показниками довіри до наукових методів і довіри до вчених ($r_{69,516} = 0,473$), який підтвердив гіпотезу щодо багатовимірності довіри до науки.

Дослідження продемонструвало лише незначний позитивний зв'язок між вищою освітою та довірою до науковців. Фактично в більшості країн знайдено мало або взагалі не знайдено достовірних доказів тако-

Зважене середнє значення довіри до вчених у країнах і регіонах
(1 — дуже низька, 3 — ні висока, ні низька, 5 — дуже висока)

● <3,36 ● 3,37—3,68 ● 3,69—3,99 ● >4,00

Рис. 3. Карта країн за середнім показником індексу довіри до вчених згідно з дослідженням TISP

Джерело: побудовано автором за даними [9].

го зв'язку. Також виявлено, що низька довіра до науковців пов'язана з популістським ставленням до науки, тобто переконанням, що здоровий глузд людей вищий за досвід учених і наукових установ. Це надає докази того, що популістське невдоволення наукою, поширення інформації в ЗМІ про кризу довіри може підірвати суспільну довіру до вчених.

Результати опитування продемонстрували, що в більшості країн значна частина опитаних довіряє вченим і погоджується з тим, що вчені повинні брати більшу участь у розвитку суспільства та розробленні політики.

Загалом довіра до вчених у всьому світі є помірно високою (середня 3,62; стандартне відхилення 0,70; за шкалою 1 — дуже низька, 2 — децю низька, 3 — ні висока, ні низька, 4 — децю висока, 5 — дуже висока). Жодна країна не продемонструвала низької загальної довіри до вчених, і хоча довіра до науки загалом є помірно високою, все ж помітні варіації в різних країнах і регіонах. Найвищі показники довіри до науковців спостерігались у Єгипті (4,30), Індії (4,26), Нігерії (3,98) (рис. 3).

У середній групі США посідають 12 місце, Велика Британія — 15, а Канада та Швеція — 17 та 20 місця відповідно. На останньому місці Албанія (68 місце), перед нею — Казахстан (67), Болівія (66), РФ (65) та Ефіопія (64). Україна посіла 57 місце за рівнем довіри до вчених із показником 3,38, тобто таким, як в Італії, яка посіла 56 місце. За групами

Таблиця 2. Групування регіонів світу за рівнем довіри до вчених за даними глобального дослідження *Many Labs* «Довіра до науки та популізм, пов'язаний з наукою» (TISP)

Регіони	Кількість країн	Середній рівень довіри
Австралія / Океанія	2	3,90
Північна Америка	2	3,84
Африка	12	3,73
Латинська Америка	10	3,62
Азія	12	3,59
Європа	30	3,54
Разом	68	3,62

Джерело: розраховано автором за даними [9].

країн у регіональному розрізі найбільше довіряють ученим у країнах Австралії / Океанії, Північної Америки, Африки (табл. 2). Проте чіткої закономірності того, що вченим менше довіряють у країнах Африки та Латинської Америки, не виявлено.

Спостерігались вищі рівні довіри до вчених серед багатьох демографічних груп: жінок, людей похилого віку, мешканців міських (а не сільських) регіонів, людей з високими доходами, релігійністю, формальною освітою, ліберальними та лівими політичними поглядами. Відмінності між країнами та соціально-демографічними групами можна детальніше дослідити за допомогою онлайн-інструменту візуалізації даних, розробленого для цього проекту³.

Результати опитування виявили, що люди схильні погоджуватися з тим, що вчені повинні брати участь у громадській діяльності та розробленні політики (середнє 3,64; стандартне відхилення, 0,87; за шкалою 1 — категорично не згоден, 5 — повністю згоден). Рис. 4 відображає узагальнені результати опитування громадської думки щодо різних аспектів взаємодії вчених із політиками та суспільством.

Кожен горизонтальний стовпчик відповідає окремому твердженню, а насиченість кольору сегмента показує частку респондентів, які обрали відповідний варіант за шкалою Лайкерта від 5 (повністю згоден) до 1 (категорично не згоден).

Загалом близько половини респондентів (49 %) вважали, що вчені повинні активно відстоювати конкретні політичні рішення та брати більшу

³ The TISP online dashboard. URL: <https://tisp.shinyapps.io/TISP/> (дата звернення: 31.05.2025).

Вчені повинні тісно співпрацювати з політиками для інтеграції наукових результатів у процес ухвалення рішень (n = 69 423)

27	27	26	9	11
----	----	----	---	----

Вчені повинні активно відстоювати конкретні політичні рішення (n = 69 415)

25	24	28	10	13
----	----	----	----	----

Вчені повинні повідомляти свої висновки політикам (n = 68 907)

30	26	25	9	10
----	----	----	---	----

Вчені повинні бути більше залучені до процесу ухвалення політичних рішень (n = 69 411)

26	26	27	10	11
----	----	----	----	----

Вчені повинні інформувати про науку широку громадськість (n = 69 432)

54	29	14	2	2
----	----	----	---	---

□ 1 □ 2 □ 3 □ 4 ■ 5

Рис. 4. Показники нормативного сприйняття вчених у суспільстві у глобальному розрізі: 1 — категорично не згодні; 2 — не згодні; 3 — як згодні, так і не згодні; 4 — згодні; 5 — повністю згодні

Джерело: побудовано автором за даними: The TISP online dashboard. URL: <https://tisp.shinyapps.io/TISP/> (дата звернення: 01.07.2025).

участь у політичному процесі (52 %). Переважна більшість респондентів (83 %) погоджувалася, що вчені повинні спілкуватися про науку з громадськістю. Лише меншість опитаних не погодилася з тим, що науковці мають активно відстоювати конкретні політичні рішення (23 %), повідомляти власні висновки політикам (19) і брати більшу участь у процесі ухвалення політичних рішень (21 %). Однак у різних країнах сприйняття відрізняється. Отже, громадськість світу загалом позитивно ставиться до залучення вчених до політичного процесу і поширення наукових знань.

В Україні половина опитаних підтримує тісну співпрацю між ученими та політиками для використання наукових даних у політичному процесі, проте чверть респондентів висловлює незгоду, близько третини опитаних вважають, що вчені повинні активно відстоювати конкретні політичні рішення (29 %), а трохи більше третини вважали, що вчені бути залучені до політичного процесу (36 %) (рис. 5).

Більшість опитаних в Україні вважають, що вчені повинні доносити результати власних досліджень (висновки) до політиків (50 % повністю згодні та 21 % згодні). Переважна більшість не підтримує ідею про те, що вчені повинні бути більше залучені до процесу ухвалення політичних рішень (24 % — як згодні, так і не згодні, 17 — не згодні, 11 % —

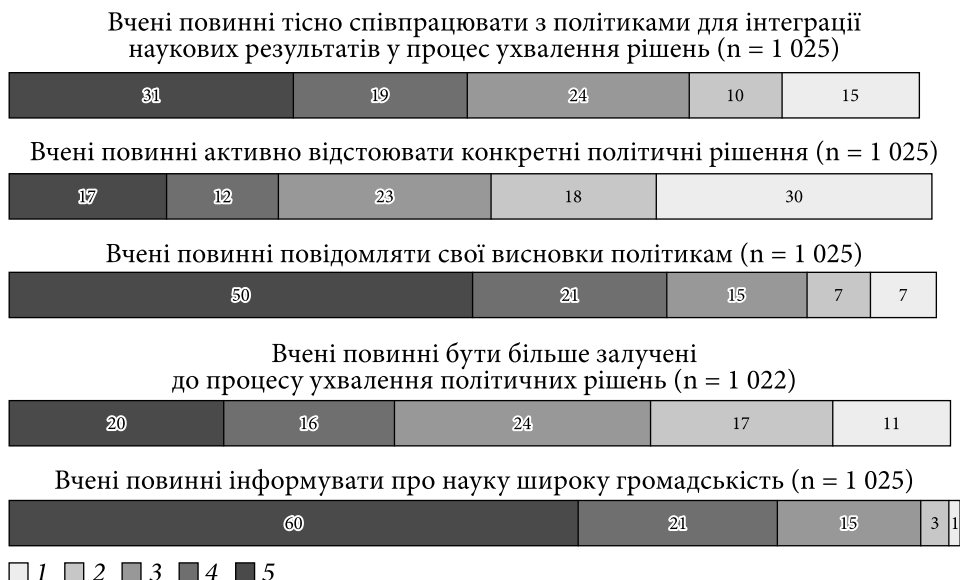

Рис. 5. Показники нормативного сприйняття вчених у суспільстві в Україні: 1 — категорично не згодні; 2 — не згодні; 3 — як згодні, так і не згодні; 4 — згодні; 5 — повністю згодні

Джерело: побудовано автором за даними: The TISP online dashboard. URL: <https://tisp.shinyapps.io/TISP/> (дата звернення: 01.07.2025).

категорично не згодні); на думку більшості, вчені повинні активно інформувати про науку широку громадськість (60 % — повністю згодні, 21 % — згодні).

Отже, респонденти з України однозначно підтримують спілкування вчених із широкою громадськістю та необхідність донесення наукових висновків до політиків. Проте значна їх частина висловлюється проти активного залучення учених до політичного процесу. Це свідчить, що в українському суспільстві існує чітке розмежування між роллю вчених як постачальників інформації та як безпосередніх учасників політичного процесу. Комунікація науковців з громадськістю та політиками сприймається більш позитивно ніж їх активне втручання у політику.

Багато людей у всьому світі вважають, що пріоритети науки не завжди збігаються з їхніми власними пріоритетами. Розбіжність між сприйнятими та бажаними пріоритетами досліджень пов'язана з довірою до вчених. Чим менше люди довіряють ученим, тим більша ймовірність того, що зусилля вчених не відповідатимуть особистим очікуванням людей стосовно пріоритетів наукової діяльності.

Загалом респонденти надавали найвищий пріоритет дослідженням у сфері охорони здоров'я (середня згода становила 4,49), потім — до-

Рис. 6. Сприйняті та бажані пріоритети наукових досліджень у глобальному розрізі
Джерело: побудовано автором за даними: The TISP online dashboard. URL: <https://tisp.shinyapps.io/TISP/> (дата звернення: 01.07.2025).

слідженням з вирішення енергетичних проблем (4,38) і скорочення бідності (4,09). Дослідженням з розвитку оборонних і військових технологій надано найнижчий пріоритет (3,79) (рис. 6). Респонденти з усіх країн світу вважали, що наука надає цьому пріоритету більше уваги ніж необхідно. Але між регіонами світу існують великі відмінності: респонденти з країн Азії та Африки вважали, що розвитку оборонних та військових технологій слід приділяти більшу увагу.

Отже, існує чітке глобальне суспільне очікування того, що наука має відігравати важливу роль у вирішенні ключових проблем, особливо у сферах охорони здоров'я, енергетики та подолання бідності. Розвиток оборонних технологій також вважається важливим, але менш пріоритетним порівняно із соціальними цілями.

У сприйнятті світової спільноти існує значний розрив між бажаним і фактичним рівнем пріоритетності наукових досліджень у всіх чотирьох розглянутих сферах. Найбільший розрив між очікуваннями і реальністю спостерігається у сфері зменшення бідності, що може свідчити про недостатню видимість або вплив наукових досліджень на цю проблему на глобальному рівні. Найменший розрив — у сфері розв'я-

Рис. 7. Сприйняття фактичних і бажаних пріоритетів наукових досліджень в Україні
Джерело: побудовано автором за даними: The TISP online dashboard. URL: <https://tisp.shinyapps.io/TISP/> (дата звернення: 01.07.2025).

зання енергетичних проблем, хоча він усе ще є статистично значущим. Високі показники бажаного пріоритету для соціально орієнтованих цілей підкреслюють великі надії світової спільноти на науку як інструмент покращення життя та вирішення глобальних проблем.

В Україні існує більш чітке суспільне очікування того, що наука повинна відігравати ключову роль у вирішенні соціально значущих проблем, особливо у сферах охорони здоров'я (середня згода 4,58, що на 0,09 пунктів вище ніж думка респондентів у середньосвітовому розрізі), енергетики (4,68; 0,3) та подолання бідності (4,18; 0,08). Розвиток оборонних технологій українці вважали більш важливим пріоритетом (3,68; 0,58) (рис. 7).

У сприйнятті українців існує значний розрив між бажаним і фактичним рівнем пріоритетності наукових досліджень у всіх чотирьох розглянутих сферах. Найменший розрив між очікуваннями та реальністю спостерігається у сфері оборонних технологій, що очевидно пов'язано з критичною необхідністю посилення національної безпеки через російську збройну агресію. Високі показники бажаного пріоритету для всіх чотирьох цілей підкреслюють великі надії українського суспіль-

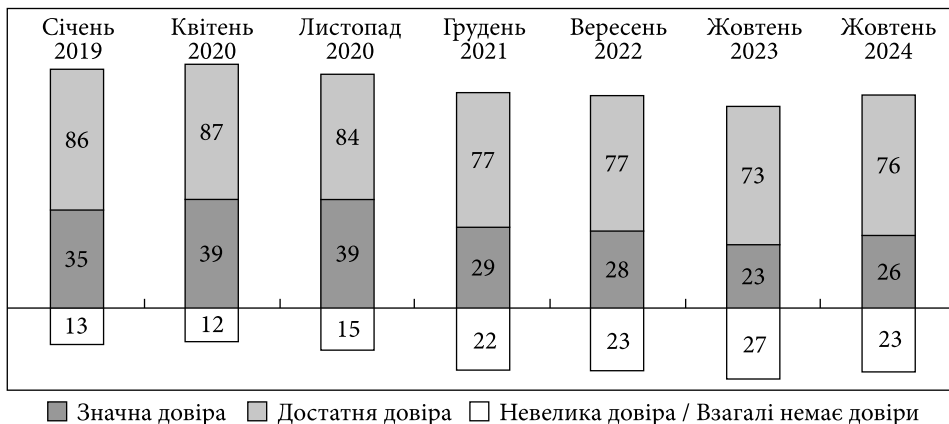

Рис. 8. Рівень довіри дорослих мешканців США до вчених щодо їхньої здатності діяти в найкращих інтересах суспільства, %

Джерело: побудовано автором за даними: Tysonand A., Kennedy B. Public Trust in Scientists and Views on Their Role in Policymaking. 2024. URL: https://www.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/20/2024/11/PS_2024.11.14_trust-in-science_REPORT.pdf (дата звернення: 28.06.2025).

ства на науку як на інструмент покращення життя та вирішення нагальних проблем.

Для детальнішого вивчення ставлення до науковців у конкретному національному контексті особливо цікавим є нещодавнє дослідження *Pew Research Center*⁴, проведене з 21 по 27 жовтня 2024 р. Мета дослідження — визначити ставлення американців до вчених та їхньої ролі у формуванні державної політики. Дані опитування дають змогу оцінити рівень довіри до науковців у США, виявити відмінності у сприйнятті між різними демографічними групами та зрозуміти очікування суспільства щодо участі науки у процесах ухвалення рішень.

Респонденти цього опитування (9593 дорослих американців) потрапили до вибірки шляхом відбору із бази даних про адреси проживання тих громадян, які погодилися регулярно проходити опитування. Опитування проводилися онлайн або телефоном з інтерв'юером у реальному часі. Вибірка була повністю репрезентативною, тобто відображала доросле населення США за статтю, расою, етнічною приналежністю, освітою та іншими параметрами.

Довіра до вчених у США досягла піку на початку пандемії *Covid-19* (квітень 2020 р.), коли суспільство, ймовірно, найбільше покладалося на наукові рекомендації (рис. 8).

⁴ Tysonand A., Kennedy B. Public Trust in Scientists and Views on Their Role in Policymaking. 2024. URL: https://www.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/20/2024/11/PS_2024.11.14_trust-in-science_REPORT.pdf (дата звернення: 28.06.2025).

Після цього піку спостерігалось стабільне і значне зниження довіри протягом 2021—2023 рр., можливо, пов'язане з різними факторами, як-то суперечливі наукові дані, політизація науки, зростання дезінформації або розчарування тривалістю та наслідками пандемії. На кінець 2024 р. довіра дещо відновилась, але її загальний рівень (76 %) залишається нижчим ніж до пандемії (86 % у січні 2019 р.). Частка тих, хто зазначив «невелика довіра / взагалі немає довіри», піднялася з 13 до 23 % за період з 2019 по 2024 р., що свідчить про зростання сегменту суспільства з низькою довірою до вчених. Більшість респондентів вважали науковців-дослідників розумними (89 %) і зосередженими на вирішенні реальних проблем (65 %). Близько двох третин (65 %) вважали їх чесними, а 71 % — здатними працювати в колективі. 51 % впевнені, що вчені повинні брати активну участь у дебатах щодо наукових питань. Натомість майже стільки ж (48 %) вважали, що їм слід зосередитися на встановленні обґрунтованих наукових фактів і уникати дебатів щодо державної політики. 43 % опитаних американців не переконані в тому, що вчені ухвалюють кращі політичні рішення з наукових питань ніж інші громадяни.

Окрім згаданих вище міжнародних досліджень, які відображають глобальні та регіональні тенденції, для глибокого розуміння українського контексту важливо звернутися до вітчизняних джерел. Ключовим для нашого аналізу є репрезентативне опитування «Соціальні виміри суспільства», яке регулярно проводив Інститут соціології НАН України і де серед інших є питання про довіру іншим людям чи інституціям, зокрема вченим. Це дослідження, з його багаторічною історією та широким охопленням, надає унікальні дані щодо динаміки довіри до науковців в Україні, що уможливорює відстеження змін у суспільному сприйнятті науки в країні та виявлення факторів, що впливають на ці процеси в українських реаліях.

Після повномасштабної російської збройної агресії питання про довіру до вчених перестали включати в опитування внаслідок особливостей вивчення громадської думки в Україні під час війни (табл. 3).

Середній бал рівня довіри до вчених в Україні, який розраховували за 5-бальною шкалою (1 — повна недовіра, 5 — повна довіра) для тих респондентів, хто відповів на поставлене запитання, коливався від 3,14 (2018 р.) до 3,47 (2017 р.). Це означає, що загальний рівень довіри знаходився трохи вище середини шкали (3 бала) і був помірним. Велика кількість респондентів, які дали відповідь «важко сказати, довіряю чи ні», свідчить про те, що значна частина населення не мала чітко сформованої думки стосовно довіри до вчених. Це може вказувати на брак інформації, взаємодії або на загальну байдужість до цієї теми.

Загалом рівень довіри до вчених не був стабільним і коливався протягом 2015—2019 рр. Особливо помітне падіння у 2018 р. як за середнім

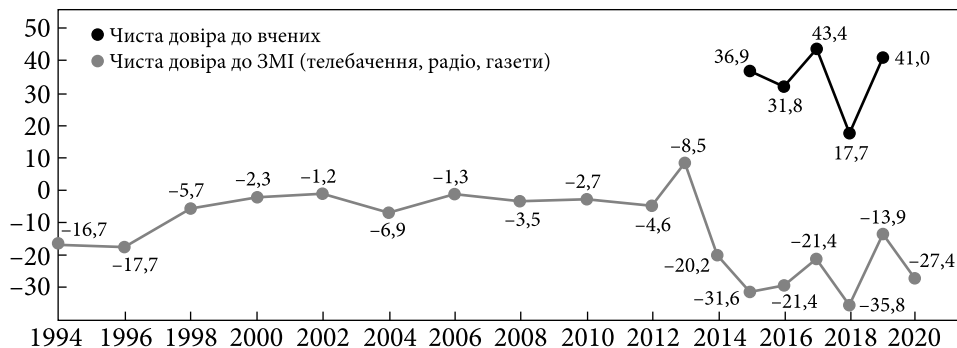

Рис. 9. Рівень довіри українців до вчених і ЗМІ у 1994—2020 рр.

Джерело: побудовано автором за даними: Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Збірник наукових праць Інституту соціології НАН України. 2019. Вип. 6 (20). С. 465.

балом, так і за чистою довірою, а також збільшення кількості тих, хто відповів «важко сказати, довіряю чи ні». На рис. 9 продемонстровано показник «чистої довіри» — різниці між часткою тих, хто на питання «наскільки Ви довіряєте...?» дав відповідь «цілком довіряю» чи «переважно довіряю», і тих, хто дав відповіді «переважно не довіряю» чи «зовсім не довіряю». Чиста довіра була найвищою у 2017 р. (43,4 %) і 2019 р. (41,0 %).

Довіра до ЗМІ значно знизилась у 2014 р. — можливо, внаслідок крайньої поляризації ЗМІ або бурхливого розвитку соцмереж. На відміну від ЗМІ, ученим українці переважно довіряли. Отже, мабуть, ЗМІ та політикам варто спиратися насамперед на їхню думку.

Таблиця 3. Рівень довіри до вчених в Україні у 2015—2019 рр.

Категорія відповіді	2015	2016	2017	2018	2019
1. Зовсім не довіряю	5,9	6	6,9	8,9	6,2
2. Переважно не довіряю	8,3	9,5	7,8	12,9	8,9
3. Важко сказати, довіряю чи ні	34,1	37,1	26,8	38,7	28,8
4. Переважно довіряю	42,9	41,3	46,2	34,3	45,1
5. Цілком довіряю	8,2	6	11,9	5,2	11,0
Не відповіли	0,7	0,1	0,4	0	0
Середній бал	3,37	3,32	3,47	3,14	3,46
Чиста довіра	36,9	31,8	43,4	17,7	41,0

Джерело: Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Збірник наукових праць Інституту соціології НАН України. 2019. Вип. 6 (20). С. 465.

Рис. 10. Рангові показники довіри в українському суспільстві, 2019 р.

Джерело: побудовано автором за даними: Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Збірник наукових праць Інституту соціології НАН України. 2019. Вип. 6 (20). С. 374.

Окрім учених, позитивний баланс довіри в українському суспільстві мали волонтери, Інтернет, армія та Президент. ЗМІ (телебачення, радіо, газети), демонстрували негативний баланс довіри / недовіри, як і більшість представлених у дослідженні об'єктів довіри.

Результати дослідження 2019 р. засвідчили, що за ранговими показниками «довіри — недовіри» найбільшу довіру зафіксовано до «вчених України», а найменшу — до «судів» та «прокуратури» (рис. 10).

Слід зазначити, що довіра до Інтернету посідала сьому рангову позицію з усіх запропонованих об'єктів оцінки довіри. В українському суспільстві Інтернету в 2019 р. довіряли більше ніж ЗМІ.

Результати цього дослідження демонструють, що українське суспільство покладає значну довіру на науковців, яка перевищує довіру до багатьох інших ключових інститутів. Це свідчить, що вчені потенційно здатні впливати на характер суспільно-політичних процесів в Україні.

Висновки і перспективи подальших досліджень. За результатами майже всіх проаналізованих опитувань громадськість має досить позитивне та оптимістичне ставлення до науки загалом. Це підтверджують

вітчизняні опитування, згідно з якими вчені є категорією громадян, що користуються найбільшою довірою у суспільстві.

Дані онлайн-панелі опитування *TISP*⁴ свідчать, що українське суспільство підтримує комунікацію вчених із широкою громадськістю та необхідність донесення наукових висновків до політиків. Проте значна частина респондентів з України не підтримала залучення вчених до політичних процесів.

Важливо, що результати опитування громадян України також виявляють деякі проблеми, що викликають занепокоєння: існує розрив між сприйнятими та бажаними пріоритетами досліджень, що пов'язано з довірою до вчених.

Помірний рівень довіри населення до вчених в Україні та наявність значної частки невизначених відповідей актуалізують необхідність розроблення цільових комунікаційних стратегій, спрямованих на підвищення обізнаності та залучення громадян. Різне падіння довіри у 2018 р. є тривожною ознакою і має стати предметом подальших досліджень для з'ясування причин. Ученим України потрібно серйозно поставитися до цих результатів і знаходити шляхи покращення зворотного зв'язку та діалогу з громадськістю.

Розуміння поточного рівня та характеру довіри українського суспільства до вчених є важливим чинником ефективної мобілізації наукового потенціалу під час війни і післявоєнного відновлення. Тому потрібно відновити регулярні моніторингові опитування в Україні щодо довіри до вчених, адаптувавши методологію до умов воєнного часу (наприклад, проводити дистанційні опитування, охоплювати опитуваннями внутрішньо переміщених осіб); включати до вибірки всі регіони для забезпечення її репрезентативності; проводити подальший детальний аналіз даних у регіональному розрізі, шукаючи кореляції з рівнем освіти, доступом до інформації, наявністю громадян і спільнот, що можуть впливати на формування громадської думки; включити питання щодо довіри до вчених у розрізі наукових спеціальностей і типу наукових установ (державних НДІ, університетів та приватних компаній); додати питання щодо очікувань суспільства від науки, враховувати найкращі практики та питання з глобальних досліджень (*Wellcome Global Monitor*, *Pew Research Center*, *Eurobarometer* та ін.) для забезпечення порівнянності даних.

В умовах гібридної війни та посилення дезінформаційних кампаній (особливо щодо вакцин, «бойових комарів», фейків про «західні розробки») важливо розуміти, як вони впливають на довіру до науки. Тому потрібно додати до опитувань блоки питань щодо джерел інформації про науку,

⁴ The TISP online dashboard. URL: <https://tisp.shinyapps.io/TISP/> (дата звернення: 01.07.2025).

оцінки респондентами достовірності наукових новин, їхньої медіаграмотності та здатності відрізнити науково обґрунтовані факти від маніпуляцій.

Дослідження та опитування, присвячені визначенню рівня довіри до вчених, є критично важливими для формування політики, розвитку науки, ефективної наукової комунікації та протидії дезінформації. Це підтверджують матеріали семінару «Довіра до науки для політичного зв'язку» [15], скликаного Спільним дослідницьким центром Європейської комісії, Міжнародною науковою радою та профінансованого Національним науковим фондом США, який відбувся 12—13 вересня 2024 р. в м. Іспра (Італія). Учасники семінару, які досліджують багатовимірні аспекти довіри до науки в контексті розроблення політики, підкреслили необхідність подальших досліджень складних відносин між науковими установами, політиками та громадськістю. Вони зазначили, що довіра до науки не в усіх країнах є високою і залежить від місцевих особливостей, зокрема демографічних. Обговорення цієї теми також виявило значні методологічні проблеми у вимірюванні довіри до науки та оцінюванні її впливу на політичний процес. Учасники семінару надали пропозиції щодо зміцнення довіри до науки для політики: необхідність посилення взаємодії між науковцями та політиками, покращення комунікаційних стратегій та впровадження механізмів управління, які захищають наукову чесність і водночас сприяють розробленню політики на основі фактичних даних.

Отже, проведення регулярних, комплексних і глибоких соціологічних опитувань щодо довіри до вчених є не лише суто академічним проєктом, а й життєво необхідним інструментом для України. Це дасть змогу не тільки оцінити суспільне ставлення до науки, а й розробити ефективні стратегії наукової комунікації, підвищити роль наукової експертизи в ухваленні державних рішень і сприяти залученню молоді до наукової діяльності, що є критично важливим для майбутнього розвитку країни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Kabat G.C. Taking Distrust of Science Seriously. *EMBO Reports*. 2017. Vol. 18. No. 7. P. 1052—1055. <https://doi.org/10.15252/embr.201744294>
2. Iyengar S., Massey D.S. Scientific Communication in a Post-truth Society. *Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A.* 2018. Vol. 116. No. 16. P. 7656—7661. <https://doi.org/10.1073/pnas.1805868115>
3. Rudroff T. The Growing Tide of Antiscience Sentiment: A Global Concern. *World Medical & Health Policy*. 2025. <https://doi.org/10.1002/wmh3.70022>
4. Bourdieu P. The Forms of Capital. Richardson J. (Ed.). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press, 1986. P. 241—258. URL: <https://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieu-forms-capital.htm> (дата звернення: 10.06.2025).

5. Попович О. Зупинімо девальвацію соціального капіталу науки! *Вісник Національної академії наук України*. 2007. № 12. С. 8—15.-
6. Попович О.С. Про нагальну потребу активних дій, спрямованих на капіталізацію соціально-психологічних складових науково-технологічного потенціалу. *Наука та інновації*. 2015. Т. 11. № 4. С. 5—12. <https://doi.org/10.15407/scin11.04.005>
7. Krause N.M., Scheufele D.A., Freiling I., Brossard D. The Trust Fallacy: Scientists' search for public pathologies is unhealthy, unhelpful, and ultimately unscientific. *American Scientist*. 2021. Vol. 109. No. 4. P. 226+. URL: <https://go.gale.com/ps/i.do?id=GALE%7CA669437356&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=00030996&p=AONE&sw=w&cookieConsent=true&analyticsOptout=false&userGroupName=anon%7Eb8acf988&aty=open-web-entry> (дата звернення: 10.06.2025).
8. Altenmüller M.S., Wingen T., Schulte A. Explaining Polarized Trust in Scientists: A Political Stereotype-Approach. *Science Communication*. 2024. No. 46 (1). P. 92—115. <https://doi.org/10.1177/10755470231221770>.
9. Cologna V., Mede N.G., Berger S., Besley J., Brick C., Joubert M. et al. Trust in scientists and their role in society across 68 countries. *Nature Human Behaviour*. 2025. No. 9. P. 713—730. <https://doi.org/10.1038/s41562-024-02090-5>
10. Петрушина Т. О. Стан науки в Україні (за оцінками вітчизняних та зарубіжних експертів). *Вісник Національної академії наук України*. 2017. № 11. С. 66—80. <https://doi.org/10.15407/visn2017.11.066>
11. Яцишина І.В., Попович О.С. Соціальний капітал української науки очима студентства. *Проблеми науки*. 2012. № 6. С. 22—27.
12. Сальнікова С., Мурадян О., Сидоров М. Міжнародні макросоціальні показники як аналітичні інструменти в соціології. *Соціологічні студії*. 2020. № 2 (17). С. 41—54. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2020-02-41-54>
13. Бороздих Н.В. Довіра до вчених та їх роль в суспільстві. *XXII Міжнародна молодіжна науково-практична конференція «Історія розвитку науки, техніки та освіти» на тему «Високі технології та сучасні виклики»* (18 квітня 2024 р., м. Київ). Київ, 2024. С. 89—93. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/f58ea633-ef5d-442f-956e-4fbbd2bd4820/content> (дата звернення: 21.06.2025).
14. Mede N.G., Cologna V., Berger S., Besley J., Brick C., & Joubert M. et al. Perceptions of science, science communication, and climate change attitudes in 68 countries — the TISP dataset. *Sci Data*. 2025. No. 12. Article number 114. <https://doi.org/10.1038/s41597-024-04100-7>
15. Scharfbillig M., Allegra A., Brossard D., Cassio L. G., & Cologna V. et al. *Trust in science for policy Nexus*. Publications Office of the European Union, Luxembourg. 2025.

REFERENCES

1. Kabat, G.C. (2017). Taking Distrust of Science Seriously. *EMBO Reports*, 18 (7), 1052 —1055. <https://doi.org/10.15252/embr.201744294>
2. Iyengar, S., & Massey, D.S. (2018). Scientific Communication in a Post-truth Society. *Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A.*, 116, 7656—7661. <https://doi.org/10.1073/pnas.1805868115>

3. Rudroff, T. (2025). The Growing Tide of Antiscience Sentiment: A Global Concern. *World Medical & Health Policy*. <https://doi.org/10.1002/wmh3.70022>
4. Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. Richardson, J. (Ed.). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press, 241—258. URL: <https://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieu-forms-capital.htm> (last accessed: 10.06.2025).
5. Popovych, O. (2007). Let's stop devaluation of science social capital! *Visn. Nac. Acad. Nauk Ukr.*, 12, 8—15 [in Ukrainian].
6. Popovych, O.S. (2015). On the Urgent Need for Action Aimed at the Capitalization of the Social and Psychological Components of Scientific and Technological Potential. *Science and Innovation*, 11 (4), 5—12 <https://doi.org/10.15407/scin11.04.005> [in Ukrainian].
7. Krause, N. M., Scheufele, D. A., Freiling, I., & Brossard, D. (2021). The Trust Fallacy: Scientists' search for public pathologies is unhealthy, unhelpful, and ultimately unscientific. *American Scientist*, 109 (4), 226+. URL: <https://go.gale.com/ps/i.do?id=GALE%7CA669437356&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=00030996&p=AONE&sw=w&cookieConsent=true&analyticsOptout=false&userGroupName=anon%7Eb8acf988&aty=open-web-entry> (last accessed: 10.06.2025).
8. Altenmüller, M.S., Wingen, T., & Schulte, A. (2024). Explaining Polarized Trust in Scientists: A Political Stereotype-Approach. *Science Communication*, 46 (1), 92—115. <https://doi.org/10.1177/10755470231221770>
9. Cologna, V., Mede, N.G., Berger, S., Besley, J., Brick, C., & Joubert, M. et al. (2025). Trust in scientists and their role in society across 68 countries. *Nature Human Behaviour*, 9, 713—730. <https://doi.org/10.1038/s41562-024-02090-5>
10. Petrushina, T.O. (2017). The state of science in Ukraine (based on the assessments of Ukrainian and foreign experts). *Visn. Nac. Acad. Nauk Ukr.*, 11, 66—80. <https://doi.org/10.15407/visn2017.11.066> [in Ukrainian].
11. Yashchyshyna, I.V., Popovych, O.S. (2012). Social capital of Ukrainian science through the eyes of students. *Problems of Science*, 6, 22—27 [in Ukrainian].
12. Salnikova, S., Muradyan, O., & Sydorov, M. (2020). International macrosocial indicators as analytical tools in sociology. *Sociological Studios*, 2 (17), 41—54. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2020-02-41-54> [in Ukrainian].
13. Borozdykh, N.V. (2024). Trust in scientists and their role in society. *XXII International Youth Scientific and Practical Conference "History of the Development of Science, Technology and Education" on the topic "High Technologies and Modern Challenges"*, 89—93. Kyiv. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/f58ea633-ef5d-442f-956e-4fbbd2bd4820/content> (last accessed: 21.06.2025) [in Ukrainian].
14. Mede, N.G., Cologna, V., Berger, S., Besley, J., Brick, C., & Joubert, M. et al. (2025). Perceptions of science, science communication, and climate change attitudes in 68 countries — the TISP dataset. *Sci Data* 12, 114. <https://doi.org/10.1038/s41597-024-04100-7>
15. Scharfbilling, M., Allegra, A., Brossard, D., Cassio, L. G., Cologna, V., Dratwa, J., et al. (2025). *Trust in science for policy Nexus*. Publications Office of the European Union, Luxembourg. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2760/6212198> (last accessed: 28.06.2025).

Одержано / Received 11.07.2025

Прорецензовано / Revised 25.08.2025

Підписано до друку / Accepted 12.09.2025

S. V. Zaiets, PhD (Economics), associate professor, head of department
Institute of Education Content Modernization
36, Metropolitan Vasyl Lipkovsky str., Kyiv, 03035, Ukraine;
associate professor of Finance Department
National University of “Kyiv-Mohyla Academy”
2, Skovorody str., Kyiv 04070, Ukraine
e-mail: zaec.stat@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6133-1087>

TRUST IN SCIENTISTS FROM THE PERSPECTIVE OF INTERNATIONAL AND NATIONAL SURVEYS

The article presents the results of international and national surveys of the level of public trust in scientists. The novelty of the research lies in the comprehensive analysis of indicators of the trust in scientists in Ukraine in the context of regional differences and the impact of crisis phenomena (pandemic and full-scale war), as well as the identification of trust / mistrust factors unique to Ukrainian society. Various approaches to measuring the trust in science in international and national contexts are systematized. The analysis is carried out using a comparative approach that combines a quantitative analysis of sociological data with a qualitative understanding of the social context. The sources of the analysis are the results of international public opinion surveys, such as the Wellcome Global Monitor (2018), the Many Labs Trust in Science and Science-Related Populism (TISP), and the Pew Research Center survey (2024). The Wellcome Global Monitor analysis (2018) showed that the level of trust in scientists in Ukraine was similar to the world average. Using the results of the TISP analysis, it was revealed that Ukrainian respondents supported the communication of scientists with the public and the need to convey scientific conclusions to politicians, however, a significant part of them was against the active involvement of scientists in the political process; this indicates that in Ukrainian society, the communication of scientists with the public and politicians is perceived more positively than their active engagement in politics. Particular attention is paid to the survey “Social Dimensions of Society” of the Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine for the period 2015—2019. A moderate but unstable level of trust in scientists in Ukraine before the start of a full-scale war was revealed, as well as a significant proportion of respondents with an undecided position on this issue. It was demonstrated that trust in scientists in Ukraine until 2019 was one of the highest among all institutions of society, ahead of the media, politicians and law enforcement agencies. It is emphasized that high trust in scientists creates the basis for their key role in policy setting and overcoming public challenges. The importance of restoring monitoring surveys of trust in scientists in Ukraine for the development of effective strategies for scientific communication in the context of war and post-war reconstruction was revealed. The need for new comprehensive surveys is substantiated, taking into account regional characteristics, the impact of disinformation and differentiation of trust in different branches of science.

Keywords: *social capital of science, public trust in science, trust in scientists, Wellcome Global Monitor study, index of trust in scientists, scientific populism, engagement of scientists in the political process, communication between scientists and the public.*